

Goede morgen allemaal,

Hartelijk welkom op onze tweejaarlijkse studiedag over rechten in de jeugdhulp, met als thema **‘Vertrouwenspersonen en steunfiguren: hoe krijgen ze een plaats in de jeugdhulp en in het netwerk van kinderen, jongeren en ouders’**

Het is fijn om te zien dat jullie zo talrijk zijn opgekomen voor een toch heel specifiek thema. Dit getuigt van een grote interesse en betrokkenheid om dit thema meer voet aan de grond te doen krijgen.

Kinderrechten

Kinderrechten stonden twee weken geleden opnieuw sterk in de kijker. Op 20 november was het de 30ste verjaardag van het kinderrechtenverdrag. Dit verdrag mag dan al 30 jaar oud zijn, tocht blijft de uitwerking van de rechten van kinderen, jongeren én ouders in de praktijk een dagelijkse uitdaging. Ik vermeld expliciet ‘ouders’, omdat het kinderrechtenverdrag niet alleen over kinderen gaat, maar ook bepaalt dat ouders optimaal erkend en ondersteund moeten worden om hun opvoedende rol te kunnen opnemen. Daarom hebben ze nu ook zelf recht op een vertrouwenspersoon.

Naar aanleiding van de 30ste verjaardag van het kinderrechtenverdrag – en het zal jullie wellicht niet ontgaan zijn – had de **Kinderrechtencommissaris bij de voorstelling van haar jaarverslag één** centrale boodschap: ‘kinderen willen écht gehoord worden: geef kinderen mee de touwtjes in handen als het over hun leven gaat. En binnen de jeugdhulp werd dit mede vertaald naar: ‘zet sterker in op de vertrouwenspersoon en cliëntoverleg.’”

‘Het recht op bijstand door een vertrouwenspersoon’ staat wel niet op zich. Kunnen beroep doen op een vertrouwenspersoon of een steunfiguur, gaat vooral over het echt waarmaken van de verschillende rechten die kinderen, jongeren en ouders hebben. Participatie en inspraak op alle vlakken. Manieren zoeken om echt te luisteren naar kinderen en ouders; ervoor zorgen dat er iemand naast hen kan staan; iemand die hen mee gidst, die mee hun stem vertolkt, en die mee voor hun belangen opkomt ... en dit, in de geest van het decreet rechtspositie, in een permanente dialoog met de verschillende betrokkenen: kinderen, ouders, vertrouwenspersonen, hulpverleners.

Daarom is het belangrijk dat jullie vandaag als hulpverleners zo talrijk aanwezig zijn. Jullie kunnen mee een context creëren waarin die rechten ook invulling kunnen krijgen. Goed geïnformeerd zijn is daarvoor belangrijk, zodat jullie hierover nog beter kunnen communiceren met kinderen, jongeren en ouders.

We kozen daarom vandaag voor een brede insteek: van de eerder ‘enge’ juridische benadering naar de bredere invulling van vertrouwenspersonen en steunfiguren binnen het netwerkgericht werken.

Nele Desmet van tZitemzo brengt het regelgevend plaatje. Ze gaat er ook in op het verschil tussen een vertrouwenspersoon en een steunfiguur.

We nodigden daarnaast ook advocate Veerle Borremans uit, van de Unie van Jeugdadvocaten. Immers, ook jeugdadvocaten kunnen optreden als vertrouwenspersoon, ook in een niet gerechtelijke context. We vonden het belangrijk om die mogelijkheid vandaag ook te belichten. We hebben een

complementaire rol als hulpverlener en als jeugdadvocaat. Na vandaag, willen we vanuit het beleid het gesprek aangaan met de jeugdadvocatuur hoe dit verder op een goeie manier kan gebeuren.

Krachtgericht werken

Maar het recht op bijstand moet, net als alle kinderrechten, meer zijn dan een juridische vertaling.

We willen inhoudelijk verder mee invulling geven aan dit concept en zoeken hoe we er mee kunnen voor zorgen dat kinderen, jongeren en ouders, naast hulpverlening, iemand 'hebben' die letterlijk en figuurlijk mee stappen zet, en samen leuke dingen doet....

Daarom kiezen we er ook uitdrukkelijk voor om vandaag naast vertrouwenspersonen, ook **steunfiguren** in de kijker te zetten. Beide invullingen koppelen we ook heel uitdrukkelijk aan het netwerkgericht werken; het betrekken van netwerken bij en in de hulpverlening. We weten intussen hoe belangrijk het is om vanuit de hulpverlening maximaal positief te geloven in dit krachtgericht werken.

Dit belang van het netwerk is ook een uitdrukkelijke keuze van onze nieuwe minister, die de vermaatschappelijking van de zorg verder wil ondersteunen.

In de beleidsnota lezen we:

"We versterken het oplossingsgericht en krachtgericht werken op het continuüm van preventie tot meer ingrijpende hulpverlening. De dienst- en hulpverlening aan kinderen, jongeren en hun gezinnen is effectiever als ze vertrekt vanuit de competenties, sterktes en hulpbronnen van de gebruiker en diens netwerk zonder onveiligheid en risico's uit het oog te verliezen."

Normaliseren

Naast kinderrechten en krachtgericht werken, willen we via vertrouwenspersonen en steunfiguren de jeugdhulp ook verder 'normaliseren'.

Ik ben momenteel bezig met een rondgang in Vlaanderen om de basisvisie van het agentschap Opgroeien in dialoog verder vorm te geven. Een van de fundamentele lijnen van deze basisvisie is, dat we de jeugdhulp inderdaad willen normaliseren. Een kind is vooral een kind, een jongere vooral een jongere en een gezin vooral een gezin. En dit los van alle etiketten die we hen geven : een "kansarm kind" , "een pleegkind", " een jongere uit een instelling".

Als we willen normaliseren betekent dit ook dat de jeugdhulp een sterkere plaats in onze samenleving moet krijgen, als deel van onze samenleving en niet als een bijzonder deeltje er van. We moeten nog veel sterkere bruggen slaan met onderwijs, met vrijetijdsactoren, met werk, met wonen.... Dit betekent dat we verder blijven gaan voor een warme, nabije jeugdhulp, op maat.

Deze bredere insteek vertalen we vandaag met de inbreng van LUS vzw, een organisatie die al heel lang actief is om burgers te betrekken binnen hulpverlening. Net omwille van deze aanpak kregen ze middelen om specifiek met kinderen en jongeren aan de slag te gaan die zelf moeilijk een vertrouwenspersoon vinden. Skrolan en Eric vertellen jullie er meer over. Ze brengen hun ervaringen, maar ook de uitdagingen waar we als hulpverlening en beleid nog voor staan. Naast LUS zijn er uiteraard ook andere burgerinitiatieven zoals DOMO, Armen Tekort, Eigen Kracht Conferenties, ...

We hebben al heel wat stappen gezet om bruggen te bouwen naar andere sectoren, maar toch vraagt het normaliseren binnen de jeugdhulp nog een mindshift.

Deze vraag naar mindshift, herkennen we in het verhaal uit Nederland. Professor Geert Jan Stams brengt een breder, wetenschappelijk verhaal over netwerkgericht werken, en natuurlijk-mentorschap bij jongeren. Hij gaat onder meer in op een specifiek project 'Jouw Informele Mentor'. Een heel inspirerend initiatief, dat we graag in de kijker zetten. Dit JIM-project komt deze namiddag in een werkgroep aan bod waar we een begeleider en een 'Informele mentor' verwelkomen.

Hoge verwachtingen

Willen we echt werk maken van die vertrouwenspersonen en steunfiguren, dan wordt er heel wat verwacht van hulpverleners én beleid.

De Kinderrechtencommissaris omschreef het als volgt:

'Te weinig jongeren maken gebruik van hun recht op een vertrouwenspersoon tijdens hun traject in de jeugdhulpverlening. Dat kan ertoe bijdragen dat de jongeren het gevoel hebben dat ze niet gehoord worden en dat de hulpverlening hun leven overneemt'

Dat zo weinig jongeren beroep doen op een vertrouwenspersoon heeft volgens de Kinderrechtencommissaris twee mogelijke oorzaken: "De mogelijkheid om een contactpersoon aan te duiden, is misschien te weinig bekend, en... er moet ook van de jeugdhulpvoorzieningen openheid voor zijn".

Ten eerste gaat het over het informeren van kinderen, jongeren en ouders over het feit dat ze beroep mogen doen op een vertrouwenspersoon (of een steunfiguur), **niet enkel** op momenten dat het moeilijk gaat. **Van in het begin** van een hulpverleningstraject moeten we hen informeren dat ze iemand 'mogen hebben'. En dit ook niet enkel bij ingrijpende hulpverlening, maar bv. ook in contact met een CAW, een CLB, ...

Hulpverleners kunnen kinderen en jongeren ook ondersteunen in het vinden van een vertrouwenspersoon of steunfiguur, door mee te zoeken in hun netwerk en mee de vraag te stellen aan een potentiële kandidaat. Of door hen kansen te bieden om mensen te leren kennen buiten de jeugdhulp: door kinderen te laten deelnemen aan activiteiten buitenshuis, door vrijwilligers in te zetten in de werking van de organisatie, door contact mogelijk te maken met andere jongeren met jeugdhulpervaring, ...

Een hulpverlener is natuurlijk maar één schakel binnen de organisatie. Het is belangrijk dat jeugdhulpvoorzieningen en -organisaties een beleid voeren dat hulpverleners ondersteunt in het opnemen van deze taken en de eigen hulpverleners goed informeert.

Wat gebeurde al?

Graag blik ik ook even met u terug naar een studiedag van zeven jaar geleden:

We zijn vandaag 2 december 2019. Bijna zeven jaar geleden, op 7 december 2012 organiseerden we ook een studiedag, over de toen nog genaamde 'bijstandspersoon'. Het is dus niet de eerste keer dat we hierover in dialoog gaan. Toen was de vaststelling dat, hoewel het decreet rechtspositie al van

kracht was sinds 2006, er nog weinig praktijken bestonden. Ook vandaag merken we dat er nog veel vooruitgang kan geboekt worden.

Onder meer op basis van de signalen die 7 jaar geleden op die studiedag naar boven kwamen, werden een aantal aanbevelingen geformuleerd en zijn er een aantal bijstellingen gebeurd. Ik wil er kort even op ingaan en met jullie kijken waar we nu staan.

*Een **eerste aanbeveling** was dat ‘het recht op bijstand van een vertrouwenspersoon dient te worden gewaarborgd als een recht van minderjarigen, **ouders en opvoedingsverantwoordelijken**’*

Zoals ik al zei, sinds april dit jaar is het recht op bijstand ook ingeschreven in het decreet integrale jeugdhulp voor ouders en opvoedingsverantwoordelijken. In dezelfde beweging werden de meeste rechten van minderjarigen decretaal ook toegekend aan meerderjarige jongvolwassenen in de jeugdhulp. Zij kunnen zich nu dus **ook** beroepen op een recht op bijstand door een vertrouwenspersoon, met eenzelfde mandaat als die voor de minderjarigen.

In de getuigenissen en het verdere verloop vandaag komen vooral vertrouwenspersonen en steunfiguren voor kinderen en jongeren aan bod, maar op termijn willen we ook meer inzetten op vertrouwenspersonen voor ouders. Deze namiddag wordt hierover in een werkgroep verder nagedacht.

*Een **tweede aanbeveling** ging over de **terminologie**. Er werd gesteld: ‘om begripsverwarring op het terrein te vermijden is het aangewezen om in alle contexten van hulp en zorg te spreken van het recht op bijstand van een **vertrouwenspersoon**.’*

In 2014 werd dit in het decreet rechtspositie van de minderjarige verduidelijkt en zo uitdrukkelijk benoemd. We merken intussen dat dit nog niet alle spraakverwarring weg neemt. We vinden het bv. belangrijk om personen die een belangrijke rol spelen voor kinderen en jongeren, én die niet aan de officiële voorwaarden beantwoorden mee in het vizier te houden. We proberen hier duidelijkheid in te scheppen in ons ‘**richtinggevend**’ kader’, dat je ook in de deelnemersmap terug kunt vinden. We maken daarin een onderscheid tussen ‘officiële vertrouwenspersonen’ en meer officieuze steunfiguren.

Tegelijkertijd werd in het decreet integrale jeugdhulp met de duidelijke naam ‘vertrouwenspersoon’, ook een duidelijk mandaat gegeven aan **die** vertrouwenspersoon en werd hem een mogelijke rol in de continuïteit in de hulpverlening toegeschreven. Ik kom hier straks nog op terug.

*Een **derde aanbeveling** ging over het verlagen van de drempel: ‘Om drempelverlagend te zijn, dienen de voorwaarden om vertrouwenspersoon te kunnen zijn, te worden versoepeld én dient de toegang tot een vertrouwenspersoon te worden verbeterd.’*

De **voorwaarden** om vertrouwenspersoon te kunnen zijn, werden inderdaad versoepeld. Vroeger moest die beroepsgeheim hebben, nu is die voorwaarde weggefallen.

Ook al horen we nu soms dat de huidige voorwaarden: meerderjarig zijn en een ‘uittreksel uit het strafregister kunnen voorleggen, toch nog een drempel vormen.

Deze voorwaarden zijn vooral belangrijk wanneer een vertrouwenspersoon zijn mandaat ten volle uitoefent, en bv. ook mee toegang krijgt tot het dossier van de minderjarige, of vertrouwelijke informatie krijgt, ...

Het inschrijven van beperkende voorwaarden blijft een afwegen, omdat ook steeds de veiligheid van kinderen en jongeren voorop moet staan.

Om de **toegang tot een vertrouwenspersoon** te verbeteren, werd er vooral meer geïnformeerd en gesensibiliseerd over dit thema.

In 2017 lanceerden we een 'communicatiecampagne' met een you tube filmpje en startten we met de webpagina's 'mijnvertrouwenspersoon.be'. Het filmpje op youtube werd intussen meer dan 157.000 keer bekeken. <https://www.youtube.com/watch?v=5MtPGqW4awA>

In het najaar 2017 was er ook een sensibiliserings- en informatieronde in de regio's, in samenwerking met LUS en Cachet.

Er liepen of lopen ook een aantal regionale initiatieven, vaak ondersteund of op initiatief van cliëntvertegenwoordigers.

- In de regio Antwerpen werd bv. een soort charter – engagementsverklaring gelanceerd via het IROJ, met de vraag aan voorzieningen, diensten in de regio om zich te engageren om zich in te zetten om vertrouwenspersonen en steunfiguren meer 'op de kaart' te zetten.
- Momenteel wordt in West-Vlaanderen een actie-onderzoek voorbereid waarin men het werken met steunfiguren en/of vertrouwenspersonen wil ondersteunen en in de kijker zetten.
- Maar ook de burgerinitiatieven die momenteel in verschillende regio's lopen, vormen hier een belangrijke hefboom

Om de toegang tot vertrouwenspersonen te verbeteren werd ook voorgesteld om een soort '**pool van vertrouwenspersonen**' uit te bouwen. Omdat we het netwerkgericht werken zo belangrijk vinden, werd dit geen 'pool' waar jongeren een vertrouwenspersoon kunnen uit kiezen, maar werd een project opgestart met vzw LUS. Voor kinderen en jongeren die zelf geen vertrouwenspersoon vinden, gaan zij samen op zoek om te zien wie de rol van vertrouwenspersoon zou kunnen opnemen voor dat kind of die jongere, vanuit de verwachtingen, vragen, ... van kind of jongere.

Naast deze ondersteuning voor jongeren zelf, **is ook ondersteuning voor vertrouwenspersonen belangrijk**. Daarvoor geven we basisinformatie via de webpagina 'mijnvertrouwenspersoon'; Anderzijds is LUS vzw intussen ook gestart met het aanbieden van vorming en intervisie voor vertrouwenspersonen. Dit aanbod is echter nog te weinig gekend, dus ik hoop dat deze studiedag ook kan bijdragen om dit ruimer bekend te maken.

De vierde aanbeveling die ten slotte werd gedaan , lijkt ons nog te vroeg om te evalueren.

Het gaat erover dat het mandaat van een vertrouwenspersoon voor kinderen en jongeren en de rol die deze kan opnemen binnen de continuïteit van de hulpverlening, gezien wordt als een te grote verantwoordelijkheid.

Dit moet nog verder geëvalueerd worden. Wel blijven we voor ogen houden dat een vertrouwenspersoon een ruime opdracht KAN opnemen en hij dit mandaat KAN krijgen volgens het decreet.

Uiteraard zal niet elke vertrouwenspersoon dit ook zo opnemen. Het is in de eerste plaats belangrijk dat een vertrouwenspersoon er is voor het kind of de jongere, dat die hem kan aanspreken, dat die

het kind of de jongere kan ondersteunen in zijn traject binnen de jeugdhulp En vooral: het zijn jongere en vertrouwenspersoon samen die bepalen wat de vertrouwenspersoon doet.

We vonden het daarom vandaag belangrijk om ook jongeren zelf, en een vertrouwenspersoon aan het woord te laten, persoonlijk hier aanwezig maar straks ook een sterk verhaal in een filmpje. Deze verhalen tonen het belang van 'iemand te hebben', die een belangrijke rol kan spelen in de continuïteit van de hulpverlening en een 'informele mentor' kan zijn voor het kind of jongere.

Tot slot:

Er zijn dus nog zeker een aantal grote uitdagingen. En daarom, net zoals de studiedag in 2012, hopen we dat deze studiedag opnieuw een bron van informatie en suggesties wordt uit de praktijk.

We nodigen je daarom ook uit om straks plenair, maar vooral in de werkgroepen samen met ons mee te denken wat er nodig is om ervoor te zorgen dat dit niet zozeer een recht op papier is, maar een recht in de realiteit voor elk kind, jongere en ouder die er beroep wil op doen.

Graag geef ik een aantal vragen mee, waarop we hopen vandaag verdere antwoorden te hebben :

- Zijn er bv. andere pistes te bedenken over de voorwaarden die we opleggen aan vertrouwenspersonen? Hoe kunnen we dit recht nog beter inbedden, zodat het 'veilig' is voor kinderen/jongeren?
- Een vraag die we ook soms krijgen is, of 'steunfiguren' niet meer geformaliseerd kunnen worden? Zelf lijkt ons dit wat tegenstrijdig, er is immers al een geformaliseerde vertrouwenspersoon... Maar ook dit is stof om over na te denken.
- Hoe slagen we er in die 'mindshift' tot normaliseren van de jeugdhulp concreet vorm te geven? Welke rol kunnen we daar zelf in spelen?

Wat we zeker al willen doen, is werk maken van een vrijwillig registratiesysteem, waar vertrouwenspersonen zich kunnen op inschrijven. Zo kunnen we enerzijds wat zicht krijgen op het aantal vertrouwenspersonen dat actief is, en kunnen vertrouwenspersonen ook rechtstreeks op de hoogte gebracht worden van het intervisie- en vormingsaanbod.

We willen ook verder inzetten op die 'mindshift' tot normaliseren door het werken met vertrouwenspersonen en steunfiguren in te bedden in het netwerkgericht werken en de burgerinitiatieven.

En we blijven zoeken om hulpverleners concretere handvatten aan te bieden, door onder meer het richtinggevend kader waar nodig te concretiseren, interessante praktijken kenbaar te maken via rechtspositie.be, de nieuwsbrief jeugdhulp.

We hopen voor deze initiatieven verder te kunnen rekenen op de samenwerking met de stuurgroep cliëntenrechten in de jeugdhulp.

Graag sluit ik af met een welgemeende dank u wel:

Dank aan de jongeren, ouders, hulpverleners, vertrouwenspersoon én JIM die vandaag komen getuigen

Dank aan de sprekers van vandaag en de mensen die bereid waren om een werkgroep in te leiden en te begeleiden, de verslaggevers en iedereen die meewerkte aan de organisatie van deze studiedag.

Dank aan de leden van de stuurgroep cliëntenrechten in de jeugdhulp die mee deze dag uitwerkten en heel specifiek tZitemzo en SAM voor hun juridische ondersteuning;

Tot slot: dank aan jullie allen die hier zo talrijk aanwezig zijn, hulpverleners, stafleden, directies, beleidsmensen, ... die elke dag het beste van jullie zelf geven.

Ik wens jullie een boeiende en inspirerende studiedag!